

Anders Petersen

Autenticitet i kapitalismens nye ånd

– manifestationen af et blidt barbari

Denne artikel diskuterer, hvilket substantielt indhold nutidens fordring om autentisk selvrealisering forbindes med. Præmissen for artiklen er, at autentisk selvrealisering er blevet så væsentlig en del af samtidens kulturelle opsætning, at dets eksekvering blandt vestlige individer opfattes som et krav og som det højeste princip i nutidens livsførelse. Det forhold synes at have en afsmittende effekt på samtidens politikførelse, økonomiperception og relation til forståelsen af, hvad et arbejde er. Som analytisk forankringspunkt for denne begrebsudfyldning støtter jeg mig hovedsagelig til Luc Boltanski og Éve Chiapellos magnum opus *Le Nouvel Esprit du Capitalisme* (1999). Boltanski & Chiapellos værk giver nemlig en fremragende indgang til en anskuelse af nutidens autenticitetsforståelse som socialisationsbærende. Boltanski & Chiapellos forståelse af autenticitetsbegrebet i samtidens kapitalisme er nemlig ikke kun økonomisk determineret, men i høj grad socialt og kulturelt funderet. Derfor kan de ikke alene anskue kapitalismen som samfundsmæssig integrationskraft, men også analysere autentisk selvrealisering som forudsætning for normativ socialisation. Men deres autenticitetsforståelse mangler en analyse af de skyggesider, som begrebet kan siges at hjemses af. Artiklen viser derfor, hvordan samtidens autenticitetsforståelse kan opfattes som manifestation af et blidt barbari, hvis socialisationsbærende indhold også kan opfattes som indskrænkende, manipulerende og snævert ensidigt, med en række individuelle konsekvenser til følge.

Søgeord: Autentisk selvrealisering, socialisering, Kapitalismens Nye Ånd, blidt barbari.

Hvorfor synes autentisk selvrealisering at være så væsentlig og attraktiv en del af samtidens kulturelle opsætning? ¹ Ifølge Rebecca J. Erickson skyldes det, at vi lever i en tid, der er vævet tæt sammen med den blotte mulighed for, at selvet kan realiseres efter sine egne eksistentielle direktiver (Erickson 1995:121). Hermed mener hun, at udfoldelsen af det autentiske selv er muliggjort af en historisk betinget udvidet manøvre frihed for selvet. Set i hendes perspektiv er forudsætningen for autenticitetsudfoldelsen derfor, at selvet successivt er blevet frigjort fra strukturelle og institutionelle begrænsninger, stereotypiserende tvang og ikke længere udsættes for nogen form for umiddelbar selvkontrol. Derimod skal selvet have alle muligheder for at blomstre. Og muligheden for at blomstre forbindes ofte ikke med forholdsvis rigide organisationsformer og snærende samfundsinstitutionelle bånd. Derfor kan nutidens individer også portrætteres som nogle, der sjældent har det godt i omklamrende organisationsstrukturer, der dikterer snarere end uddelegerer (Erickson 1995:123). Nogenlunde samme pointe kan genfindes i Paul Leinberger & Bruce Tuckers *The New Individualists*. Hos deres interviewpersoner fandt de ønsket om, at livsførelsens centrale helhed skulle sammensættes af "kunstneriske" dele. Det betød naturligvis ikke, at alle kunne blive kunstnere, musikere eller performere. Men det betød, at stort set alle nærede kunstneriske drømme om at kunne "realisere deres kreative potentiale" (Leinberger & Tucker 1991:226)². En virkning af dette udviklingstræk er, at der drages klare demarkationslinjer for, hvordan individet definerer sig selv i forhold til andre. Individets fornemste opgave forekommer at være at bevare opfindelsen af sin forskellighed fra andre intakt, så det ikke smelter sammen med andres identitet. For den autentisk selvrealiserende er epigonomarieridtet tilsyneladende allestedsnærværende. Som C.V. Jørgensen (2000) så lyrisk synger:

Jeg drømte mig en drøm i nat
Drømte jeg var en copy-cat
Høj i hatten & fuld af pral
Evig jagtende en lav moral

Ikke at være forskellig fra andre kan med andre ord opfattes som udtryk for en lav moral. Men dermed ikke være sagt at fordringen om forskellighed kan sidestilles med, at vi lever i en tid gennemsyret af rendyrket egoisme og narcissisme, som nogle forfattere antyder (Lasch 1979). Jeg mener, at en sådan læsning af tiden udtrykker en misforståelse. Snarere skal man forstå udviklingen således, som Leinberger & Tucker også pointerer, at den autentiske selvetik er "begrundet i et genuint moralsk imperativ – kravet om at udtrykke det autentiske selv" (Leinberger og Tucker 1991:12). I den autentiske tidsalder kommer det til udtryk som kravet om introspektiv kultivering af den individuelle (eller kollektive) identitet (Carleheden 2006:68). Eller med andre

ord: Autentisk selvrealisering fremstår som et bydende ideal i nutidens livsførelse. Forudsætningen for kravet om autentisk selvrealisering hviler begribeligvis på, at forestillingen nyder almen udbredelse. I den forbindelse skriver Charles Taylor, at det:

er svært at finde noget som helst menneske, som vi ville anse for at tilhøre hovedstrømningen i vor vestlige samfund, der stillet over for sin egne livsvalg om karriere eller mellemmenneskelige relationer overhovedet ikke tillægger nogen betydning til noget, han ville identificere som realisering eller selvudvikling eller virkeliggørelse af sit potentiale, eller til noget, han måtte betegne med en anden term fra den brede vifte af begreber, der er blevet brugt til at udtrykke det ideal (Taylor 2002:117-118).

Fra at have været et tema, der kun optog en ganske lille gruppe mennesker i den vestlige kultur, opfattes autentisk selvrealisering nu som et individuelt must. Og et must er ingen leg. Men denne kulturelle transformation har ikke alene individuelle konsekvenser, den påvirker også nutidens økonomi- og politikforståelse. På nutidens politiske dagsorden synes kampe om identitetsmæssig anerkendelse at rangere ligeså højt som kampe for omfordeling. I relation til den økonomiske sfære pointeres det gang på gang, at nutidens individ ikke belønnes for sit organisatoriske tilhørsforhold, langsigtede planlægning eller loyalitet, men derimod for sin emotionelle tilknytning, for sit udviklingspotentiale og sine kapaciteter til at være fleksibel og omstillingsparat (Sennett 1999). Autentisk selvrealisering i arbejdslivet er i den forstand blevet et begreb, der har fået solidt fodfæste hos både medarbejdere og ledelse (Bovbjerg 2005:15).

Men ét synes at være den autentiske selvrealiserings kulturelle og sociale forankring, noget andet er en substantialisering af det indhold, som autenticitetsbegrebet i dag udfyldes med. Autenticitetsbegrebets indhold viser sig nemlig, overraskende nok, at være en grundbestanddel for den nutidige kapitalismes fremdrift. I denne artikel vil jeg derfor ekspliciterer begrebets samtidige indholdsportefølje tydeligere.³ Som analytisk forankringspunkt for

denne begrebsudfyldning støtter jeg mig hovedsagelig til Luc Boltanski og Éve Chiapellos magnum opus *Le Nouvel Esprit du Capitalisme* (1999). Det valg er truffet med stor omhu. Boltanski & Chiapellos værk er en fremragende indgang til at betragte nutidens autenticitetsforståelse som socialisationsbærende. Boltanski & Chiapellos forståelse af autenticitetsbegrebet i samtidens kapitalisme er nemlig ikke kun økonomisk determineret, men i høj grad socialt og kulturelt funderet. Derfor kan de ikke alene anskue kapitalismen som samfundsmæssig integrationskraft, men også analysere autentisk selvrealisering som forudsætning for normativ socialisation.

Eftersom foreliggende artikel udelukkende fokuserer på nutidens kapitalistiske ånd og dens påvirkning af autenticitetsbegrebet, beskæftiger jeg mig kun sporadisk med kapitalismens foregående åndsfaser. Kapitlet er dermed ikke en *tour de force* i Boltanski & Chiapellos analytiske verden. Det betyder bl.a., at jeg ikke følger deres teoretiske udviklingstrin slavisk, men fremdrager de for artiklen betydningsfulde hovedlinjer. Men artiklen vil mere end at indfange autenticitetsbegrebets aktuelle udformning. Dens mere specifikke formål er at anskue autenticitetsbegrebet inden for en ny forståelsesramme, hvor begrebets indhold fortolkes som ingredienserne til et blidt barbari. Således er artiklens hovedargument, at samtidens autenticitetsforståelse indbefatter andet end et løfte om øget personlig frihed, nemlig fremkomsten af nye tvangsforhold og opkomsten af nye samfundsmæssige skyggesider. Begrundelsen af mine argumenter følger fire trin: Først vil jeg redegøre for opkomsten af den nye kapitalismes ånd. På det andet trin ekspliciteres den centrale rolle, som autentisk selvrealisering spiller i den nye kapitalismes ånd. Derefter fokuseres der på selvrealiseringsfordringernes tvangsmæssige karakter. Her konsulteres hovedsageligt den franske sociolog og filosof Jean-Pierre Le Goff. Med ham åbnes der op for, at nutidens normative fordringer kan forstås som et blidt barbari. På trin fire afslutter jeg artiklen med at anskueliggøre nogle af skyggesiderne, der opstår i kølvandet på nutidens fordring om autentisk selvrealisering.

Kapitalismens nye ånd og autenticitet

I "Consuming Authenticity: A Paradoxical Dynamic in Contemporary Capitalism" (Lamla 2009:171) påpeger Jörn Lamla det paradoksale i, at begrebet autenticitet har konfigureret sig som en af nutidens kapitalismes mest centrale drivkræfter. Det paradoksale i den forbindelse kommer til udtryk, når de to fænomeners forskellighed tages i betragtning. Hvor begrebet autenticitet, som jeg allerede har bemærket, ofte knyttes sammen med originalitet og individuel forskellighed, så opfattes markedskapitalismen (i grove træk) som standardiserende og originalitetsudhulende (Lamla 2009:173). Derfor fremstår kapitalisme og autenticitet som umiddelbart inkommensurable størrelser. Men sådan forholder det sig langtfra. Spørgsmålet i den sammenhæng er, hvordan vi kan forstå deres affinitet med hinanden? Som Lamla selv gør

opmærksom på, så er Luc Boltanski og Ève Chiapellos banebrydende værk, *Le Nouvel Esprit du Capitalisme* (1999), et vigtigt udgangspunkt for dette spørgsmåls besvarelse (Lamla 2009:175). Lad os derfor konsultere dette værk i nogen længde.

Le Nouvel Esprit du Capitalisme betegnes som et af vor tids mest betydningsfulde samfundskritiske bøger, der sandsynligvis bliver en ny sociologisk klassiker (Budgen 2000:149-150). Helt centralt for bogen er ønsket om at besvare følgende spørgsmål: Hvordan kan det lade sig gøre, at en ny form for kapitalisme, der efter alt at dømme har større indflydelse på det sociale liv end tidligere kapitalismereformer har haft, kan internalisere sig uden større sværds slag, ja, nærmest mødes med udbredt begejstring? For at svare på spørgsmålet om, hvilken særlig overlevelsessevne kapitalismen åbenbart er i besiddelse af, følger forfatterne naturligt nok i Webers fodspor. Som Weber mener de, at folk "behøver kraftfulde moralske årsager for at bakke op om kapitalismen" (Boltanski & Chiapello 1999:44), og ligesom Weber benytter de sig af en minimalformel for at definere kapitalismen: Fordringen om ubegrænset akkumulation ved hjælp af formelle, fredelige midler, konkurrence og beskæftigelse (Boltanski & Chiapello 1999:40). De adskiller sig imidlertid fra Weber på to centrale områder. A) Ikke blot var kapitalismens fremvækst afhængig af, at folk bakkede den op moralsk – det er bibeholdelsen af dens forskelligartede former også. Kapitalismen er derfor ikke et selvregulerende system: Kapitalismen er parasitær – den har altid behov for at suge retfærdiggørelse fra andre næringskilder. Den retfærdiggørelse kan imidlertid ikke blot omhandle det, der styrker den individuelle motivation; den må også omhandle det fælles bedste. B) Kapitalismen skal ingenlunde analyseres inden for rammerne af en jernburslogik. Kapitalismen er derimod, som de siger:

et absurd system: Arbejdstagerne har mistet ejerskabet over deres arbejdskraft såvel som ethvert håb om nogensinde at arbejde som andet end underordnede. Hvad angår kapitalisterne, er de lænket til en uendelig og umættelig akkumulationsproces. For begge involverede parter savner delagtiggørelsen i den kapitalistiske proces enhver form for legitimitet. Kapitalistisk akkumulation kræver engagement fra mange mennesker, selvom få har en reel chance for at få nogen substantiel profit ud af det. Mange vil være lidet tiltrukket af at blive involveret i det system og vil måske udvikle decideret modsatrettede følelser (Boltanski & Chiapello 2002:2).

Både det forhold, at de økonomiske kræfter ikke giver tilstrækkeligt engagement i det kapitalistiske system, og at det synes at anspore til "modsatrettede forhold" er problematisk for systemets overlevelse. Formuleret anderledes: Kapitalisme uden legitimitet er dømt til undergang. Boltanski & Chiapello betegner den kapitalistiske ånd som den *ideologi*, der legitimerer folks enga-

gement i det økonomiske system. Eftersom materielle gulerødder ikke kan bibringe dette alene, er der behov for en form for legitimitet, der gør engagementet attraktivt for både individet og samfundet. Selvom Boltanski & Chiapello definerer kapitalismens ånd som ideologi, ønsker de ikke at reducere deres perspektiv til en marxsk analytik, hvor overbygning og falsk bevidsthed udgør den dominerende terminologi. I tråd med Louis Dumont (1983) opfattes ideologi også som inkorporeringen af en række fælles tolkningsskematikker, der indskriver sig institutionelt, er forbundet med udviklingen af samfundsmæssige handlingsrum og derfor forankret i virkeligheden (Boltanski & Chiapello 1999:35). Ved at forene disse to ideologiforståelser følger Boltanski & Chiapello Paul Ricoeur, for hvem ideologi både har en integrerende og en undertrykkende funktion (Chiapello 2003:162-163). Det indebærer, at kapitalismens ånd ikke alene legitimerer akkumulationsprocessen, den forhindrer den også, hvormed den baner vejen for både legitimitet og kritik. Denne tilgang legitimerer derfor både kapitalismen og de kritikere, der "fordømmer skellet mellem de faktiske akkumulationsformer og de normative begrebsliggørelser af den sociale orden" (Boltanski & Chiapello 2002:3).

Hvorvidt en specifik kapitalistisk ånd skal konsolidere sig som en social orden afhænger af, hvorvidt den kan konkretisere sig som legitim. Her spiller tre specifikke dimensioner en vital rolle. A) En kapitalistisk ånd tilvejebringer begejstring og entusiasme, dvs. systemet kan hjælpe individet til at blomstre og dermed "frigøre" det i kraft af de selvrealiseringsmuligheder, kapitalismen bringer. B) Den tilvejebringer sikkerhed for de involverede parter og deres børn. C) Den foreskriver, hvorledes kapitalismen er i takt med en forståelse af fairness – hvordan den sikrer en forståelse af retfærdighed. Ved hjælp af denne analytiske ramme undersøger Boltanski & Chiapello, hvordan tre historisk forskellige kapitalistiske "ånder" har udviklet sig. De går metodologisk til værks ved at fokusere på den managementlitteratur,⁴ hvori den moralske uddannelse af forretningspraktikker præsenteres. Dermed følger de i deres forgængeres – Sombart og Weber – metodologiske fodspor. Boltanski & Chiapello betragter de historisk forankrede forskelligheder som udtryk for de kapitalistiske "ånders" særlige normative dispositioner, der indlejrer sig i samfundets samlede korpus.

Kapitalismens åndsfaser

Den første kapitalismes ånd korresponderer med en domestisk form for kapitalisme, hvor den Prometheusagtige *borgerlige* entreprenør var den centrale frontfigur. Her repræsenterede entreprenørånden begejstringsdimensionen, personificeret af industriridderen, hvis evne til at starte egen virksomhed, tage chancer, spekulere og være innovativ fremstod som særdeles attråværdig. Sikkerhedsdimensionen udfyldtes af den borgerlige moral, hvor den, der skabte sig en ordentlig og profitgenererende virksomhed, kunne sørge for sig selv og sine. Fairnessmekanismen blev klaret af almisser, som den driftige en-

trepreneur kunne donere til almenheden. Omkring 1930 begyndte denne åndsfasen at udvise svaghedstegn og komme i krise. Ifølge Boltanski & Chiapello bestod krisen først og fremmest i, at kapitalismens bebudede frigørelse, og dermed også dens løfte om bedre selvrealiseringsmuligheder, var blevet erstattet af dens modpol, nemlig en ny form for undertrykkelse. Den ringe styring af kapitalismens udfoldelsesmuligheder gav grønt lys for absurd lange arbejdstider for arbejderne og elendig sikkerhed, hvad angik deres ansættelsesforhold (Boltanski & Chiapello 1999:513). Derfor opstod muligheden for kapitalismens anden ånd. Denne ånds kerne var forretningsimperiet, måske paradigmatisk repræsenteret af IBM, hvor den "store" direktør befalede, og hvis heroiske lederskab tilvejebragte begejstringsdimensionen. Sikkerhedsdimensionen byggede på muligheden for langtidsansættelse, der skridt for skridt tillod individet at realisere sine evner og færdigheder. Fairnessdimensionen var sikret i kraft af implementering af et meritokratisk system, hvor personlige færdigheder og talenter blev belønnet (Boltanski & Chiapello 1999: 57-58).

Ligesom det var tilfældet med den første ånd, blev den anden ånd også sat under gevaldigt pres. Det pres formulerede sig også i form af mangel på reelle muligheder for selvrealisering og frihedsudnyttelse. Denne gang var det imidlertid ikke fraværet af styring, men overdrevet hierarkisering, disciplinering og bureaukratisering, der forhindrede individerne i at udfolde deres evner og færdigheder. På baggrund af denne krise kunne en tredje ånd udvikle sig. Denne ånd, der så småt startede i 1970'erne, er, hvad Boltanski & Chiapello kalder for kapitalismens nye ånd. Kort fortalt knytter denne ånd sig til en globalt informeret, netværkorganiseret og fleksibel form for kapitalistisk organisering og produktion. Som sin begejstringsdimension accentuerer denne ånd vertikal integration (modsat overdrevet bureaukratisering), flydende organisering, innovation, kreativitet og konstant forandring. Man opnår (job) sikkerhed ved at være mobil og tilpasningsdygtig og ved at engagere sig i en række forskellige projekter. I disse projekter opbygges en erfaringsbase, der understøtter og forbedrer individets *ansættelsesbarhed*. Fairnessdimensionen sikres af management coaches, der på basis af succesfulde projekter sørger for, at projektmedlemmerne kan optages i flere projektenheder.

Her er det væsentligt at gøre opmærksom på, at transitionen mellem de forskellige kapitalistiske åndsfasen ikke forløber af sig selv. For at identificere, hvordan et nyt værdisystem opstod og stabiliserede sig, benytter forfatterne sig af den teoretiske konstruktionsmodel, som Luc Boltanski & Laurent Thevenot konstruerede i *De la justification* (1991). I denne model er opkomsten af forskellige legitimitetsordner (*cités* på fransk) essentiel.

Legitimitetsordner

I Boltanski & Thevenots model understøttes en legitimitetsorden (i det følgende *cité*) både af en retfærdigheds- og en kritiklogik. Eller med andre ord:

af konsensus og kritik. Den stabiliserende ideologi i enhver cité er en fælles fortolkning af, hvad medlemmerne opfatter som det fælles gode. Det fælles gode knytter dermed individerne sammen i et grundlæggende værdifællesskab, hvis kerne ikke bestemmes af enkeltstående individer, men tages som et udtryk for fællesskabets interesser. Således fungerer det fælles gode som en slags uskrevne grundlov, der er hævet over den enkeltes idiosynkrasier. Hvis der opstår en uoverensstemmelse om, hvilke goder det fælles bedste kan indeholde, er der behov for en specifik værdiskala for at fremme uoverensstemmelsens løsning. Alle har interesse i en sådan konstruktion, da alle ved, at det er det fælles gode, der er på spil. Derfor er de også klar over, at en løsning befordrer det fælles bedste. Helt grundlæggende deler de forskellige parter nemlig samme ideologi og dermed også de spilleregler, der sikrer systemets opretholdelse. Derfor er det relativt uproblematisk (som procedure), at forskellige goder rangordnes i relation til en specifik cités forståelse af det fælles gode. Iboende i enhver cité findes der således nogen eller noget, der har større værdi og status end andre eller andet. Det betyder ikke, at rangordningen er uretfærdig, men snarere at der via et fælles ækvivalensprincip – dvs. at de deltagende aktører opfatter sig som principielt ligeværdige – medieres en kategorisk vurdering af robusthed og validitet, der rangordner, hvad en cité opfatter som "storhed" og "den store person" (Boltanski & Chiapello 1999:64). Det fælles gode er derfor de andre goder overlegent, hvorfor konstruktionen hviler på en stærk hierarkisk rangordningslogik. Den "store person" personificerer eo ipso den specifikke cités normative værdier, mens den "lille person" defineres ved mangel på normativ værdirealisering (Boltanski & Chiapello 2002:10).

Det interessante for denne artikel er ikke det normative indhold i hver enkelt af de identificerede cités. Det er heller ikke interessant, hvilke politiske filosoffer der understøtter hver enkelt cités normfundament (se Boltanski & Chiapello 1999:674, note 36). Derimod er det helt væsentligt, at perspektivet åbner mulighed for en analyse af, hvilke egenskaber "store" og "små" personer i kapitalismens nye ånd skal have. Særligt vigtigt bliver det at kunne udkrystallisere, hvordan autenticitetsbegrebet defineres i den nye kapitalismes ånd, for at den skal kunne svare til nutidens normative socialisationsforventninger. For at opnå en dybere indsigt i de forhold må vi forstå den centrale betydning, som Boltanski & Chiapello tillægger kritik i analytisk henseende.

Kritik

Kritik af kapitalismen har altid været en del af kapitalismen. Kapitalismen behøver så at sige sine fjender. Boltanski & Chiapello hævder, at kritik af kapitalismen altid har fået næring fra fire indignationskilder: A) Et krav om frigørelse. B) En protest mod inautenticitet. C) En mostand mod egoisme. D) En reaktion mod lidelse (Boltanski & Chiapello 1999:82). Punkt C og D kalder de "den sociale kritik", mens punkt A og B benævnes "den artistiske kritik".⁵

Den sociale kritik, hvis væsentligste inspirationskilder var marxismen og socialismen, havde stærke bånd til arbejderbevægelsen og dennes kamp mod fattigdom, social uretfærdighed og udbytning. Den begrundedes endvidere i kampen mod en voldsom individualiseringsproces og plæderede i stedet for styrkede solidaritetsforhold. Hvad mere er: Denne kritikform allierede sig med videnskaben, teknologien og industrien, fordi den delte samme fremskridtsoverbevisning som disse systemer. Den sociale kritikform benyttede sig derfor af en teknologiorienteret fremskridtsdiskurs, når den skulle formulere sit endegyldige mål: skiftet fra privat til offentlig ejendomsret. Mantraet lød, at kun en total revolution kunne sikre en reel frigørelse og substantiel solidaritet (Boltanski 2002:6-7).

I modsætning hertil var den artistiske kritik anti-industriell, rettet imod kapitalistisk affortryllelse, de-humanisering, teknokrati og imod den voksende standardisering, massifikation og generelle vareliggørelse af verden (Löwy 2002:98). De intellektuelle og de kunstnertyper, der fremsatte denne form for kritik, var fortvivlede over alt det, der i deres øjne uniformerede individet. Derfor talte de for bohemelivets fortræffeligheder, hvor libertiner- og dandylivsstilen fremstod som den autenticitetsgenererende rollemodel. Ved at påpege, hvorledes den konservative samfunds konstruktion og kapitalismens impuls tvang folk til at blive småborgerlige profitjægere, ønskede de at forsvare frakobling i stedet for tilkobling, usikkerhed i stedet for sikkerhed og selvproduktion i stedet for produktion per se (Boltanski & Chiapello 1999:83). Der blev lagt stor vægt på promovningen af individuel spontanitet, kreativitet, autonomi og autenticitet. Dette naturligvis under indflydelse af den revolutionære romantiske bevægelse – Baudelaire, *Sturm und Drang* – hvis omdrejningspunkt ikke var drømmen om det "fortabte paradys", men om et fremtidigt refugium, der var helt emanciperet fra det reaktionære samfunds smertende lænker.

1968-oprøret fremstår som et kardinalpunkt i transformationen af den kapitalistiske ånd. I en fransk kontekst, og sikkert også i andre vestlige lande, gik studenteroprøret hånd i hånd med arbejderklasseoprøret. På den måde forenede de to kritikformer kræfterne for at bekæmpe den fælles fjende, nemlig kapitalistisk udbytning og menneskelig standardisering. I begyndelsen af oprøret var disse kritikformer lige slagkraftige, og i fællesskab formåede de faktisk at få gennemført væsentlige sociale forbedringer – højere lønninger og bedre arbejdsforhold. Men jo tættere 1970'erne kom på deres afslutning, desto længere fjernede de to kritikformer sig fra hinanden. I løbet af det årti begyndte den sociale kritik at miste sin "vælgerskare", fordi dens sociale policyforanstaltninger simpelthen udhulede sig selv. Den sociale kritik formulerede sine forandringsbudskaber i et sprog, som ikke virkede tillokkende på den sociale masse. Især havde dens vedvarende insisteren på en gennemgribende kritik af individualiseringsprocessen kun ringe folkelig appel. I en tid, hvor individualiseringsstemplerne var begyndt at køre på højtryk, var det mere

end vanskeligt at få ørenlyd for argumenter, der modsatte sig denne udvikling. Derfor svandt interessen for den sociale kritiks argumenter, og derfor nød den ikke længere den store opbakning.

Den sociale kritik tabte derfor hurtigt terræn, eftersom den ikke kunne tilbyde adækvate fortolkningsskematikker til dem, den egentlig skulle tale på vegne af (Boltanski & Chiapello 1999:256). Det banede vejen for den artistiske kritiks opblomstring. Den fungerede ikke alene som et energitilskud til sociale bevægelser som feminismen og økologismen, men satte også sit kraftige aftryk på arbejdets organisering. Ved at påpege kreativitet, autenticitet og selvrealisering som kardinalværdier – ved at promovere ideen om selvledelse – blev den artistiske kritiks budskaber hurtigt taget i anvendelse på arbejdsorganiseringsområdet (Boltanski & Chiapello 2002:18). Tayloristiske og fordristiske organiseringsformer blev fra 1970'erne og frem til 1990'erne opfattet som arkaiske i forhold til decentraliserede, fleksible, multi-task- og flade organisationsstrukturer.⁶ Disse strukturelle organisationsformer passede perfekt til det voksende krav om større autonomi i arbejdet, hvilket manifesterede sig i krav om, at enhver skulle have muligheden for at udskille sig kvalitativt fra de andre. Summa summarum: De normative legitimitetsfordringer, som den artistiske kritik plæderede for, fik ganske enkelt meget større social opbakning end dem, som den sociale kritik fremsatte.

I øjeblikket synes den sociale kritik at være marginaliseret. Transformationen fra den anden til den tredje kapitalistiske ånd medførte ikke de ønskede ændringer, og den eftertragtede revolution har ikke fundet sted. I stedet er der sket det, at kapitalismen har absorberet den artistiske kritik som sin egen logik. Den artistiske kritik kan derfor siges at have sejret sig selv "ad helvede til", eftersom kapitalismen nu benytter sig af dens normative standarder som affyringsrampe for yderligere kapitalistisk udvikling. Med andre ord: Kapitalismen har overtaget den artistiske kritiks rolle som emancipationskatalysator.

Autentisk selvrealisering i den nye kapitalismes ånd

For at kunne begribe, hvordan den nye kapitalismes ånd har været i stand til at inkorporere autenticitet som udviklingsdynamik, er det nødvendigt at forstå to forhold. For det første gør Boltanski & Chiapello brug af et særligt autenticitetsbegreb, der knytter sig til den begrebsudvikling, som post-strukturalistiske filosoffer som Deleuze og Derrida har medvirket til. Med eksemplvis Deleuzes (ironiske) definition af autenticitet, hvor det begribes som intet andet end "simulacrum" (Boltanski og Chiapello 2005:454), delegitimeres autenticitet som individuel og eksistentiel kontinuitet og entydighed. I Deleuzes opsætning defineres autenticitet derimod som muligheden for biografisk diskontinuitet, og dermed som værende åbent for eksperimenter med multiple identiteter og gearret til udvalgte og foranderlige kommercielle livsstile. Gennem at betragte autenticitet således, er begrebet simpelthen gjort forene-

ligt med nutidens kapitalistiske ånd. I forlængelse heraf, og for det andet, hænger dette sammen med fremvæksten af en ny *cité*, et nyt normativt st t-tepunkt, hvorfra den tredje kapitalistiske ånd kan retfærdiggøre og legitimere sine normative fordringer. Denne *cité* kalder Boltanski & Chiapello for den projektorienterede *cité*:

I den projektorienterede *cité* er den generelle standard, hvad angår alle personers og tings storhed, evalueret i forhold til begrebet *aktivitet*. I modsætning til forholdene under den industrielle *cité* – hvor aktivitet betyder ”arbejde” og det at være aktiv betyder at have ”et fast lønarbejde” – overvinder aktivitet i den projektorienterede *cité* modsætningen mellem arbejde og ikke-arbejde, fast eller l st, betalt eller ubetalt, profit eller frivilligt arbejde, og mellem det, som kan måles i produktivitets-termer, og det, der ikke kan måles i form af indt gtsf rende præstationer (Boltanski & Chiapello 2002:9).

I den neo-managementlitteratur,⁷ som Boltanski & Chiapello lægger til grund for deres analytik, er referencerne til denne l se n tværkslogik vital.

Det er nemlig inden for den projektorienterede logiks gr nses, at fordringen om konstant aktivitet understøttes. Det er her, aktivitet overskygger alle andre individuelle kapaciteter. Dette diktum gennemsyrrer nutidens livsbetingelser. Det overskrider grænserne mellem arbejdslivet, privatlivet og fritiden, hvorfor individet må opretholde et konstant aktivitetsniveau, så det altid står til rådighed for sine projekter og n tværkskontakter. Men ud over at stå til rådighed, dækker aktivitetsbegrebet også over en række andre normative standarder, der beskriver, hvad den ”store person” skal kunne efterleve. Her er der tale om krav om at være fleksibel, mobil, initiativrig, id rig, polyvalent, tilpasningsdygtig, tolerant, risikovillig, social, innovativ og foranderlig (Boltanski & Chiapello 1999:168). Internaliseringen og realiseringen af disse normative fordringer fremstår som nødvendige, for at individet skal kunne tjene den ideologiske figur, hvor følgende forhold råder:

Livet opfattes som en serie af projekter, og jo mere de adskiller sig fra hinanden, desto mere værdifulde er de. Det relevante er altid at være i gang med en aktivitet, aldrig at være uden projekt, uden ideer, altid at se frem mod noget og forberede sig på det sammen med andre, der er bragt sammen af det samme aktivitets-drive (Chiapello & Fairclough 2002:192).

Projekter er altid kortsigtede. Den ”store person” er vel vidende herom – ja, trives faktisk med det. Den entusiasme og begejstring, som projektet emmer af, er bygget ind i en kortsigtet skabelon, hvor udsigten til projektets snarlige ophør sikrer den nødvendige fokusering på projektets succesfulde afslut-

ning. Faktisk frasiger den "store person" sig alle langsigtede projekter, da den slags projekter per definition har en skadelig indflydelse på muligheden for et konstant projektflow. Langsigtethed hindrer med andre ord muligheden for mobilitet, fleksibilitet osv., og langsigtethed forhindrer også muligheden for den "store persons" autenticitetsudfoldelse. For inden for rammerne af den projektorienterede cité er autenticitet, defineret i dets eksistentielle indramning, fuldstændig forældet (Boltanski & Chiapello 2005:457). Alene forsøget på at bevare loyaliteten imod én form for projekt eller ét enhedsselv opfattes som decideret modstand mod den nødvendige fleksibilitet, som individet skal udvise. Det opfattes med andre ord som bagstræberisk. For at gengive den "store persons" betingelser for autenticitet og væsentligste karaktertræk, benytter Boltanski & Chiapello sig i stedet for af Deleuze & Guattaris (1988) nomadebegreb (Boltanski & Chiapello 1999:183). Det at være autentisk kan nemlig knyttes sammen med betingelserne for at være nomade. Men hvad er en nomade?

Nomaden har ikke nogen fast base, tilknytning eller tilholdssted, hvorfor vedkommende passer perfekt ind i netværkslogikkens projektkultur. Nomaden flyder rundt mellem de forskellige projektenheder uden at gøre sig det for bekvemt eller "slå sig ned" i et specifikt projektteam. Nomaden er evigt bevægelig, rodløs og konstant på vej videre. Det bevirker, at nomaden altid er åben for forandring og i stand til konstant at tilpasse sig foranderlige vilkår. Kontrasten til de normer og den selvperception, der herskede i den anden kapitalismes ånd, er påfaldende. Her var arbejdslivet stærkt rodfæstet i institutionaliserede rammer og fokuseret på stabilitet og lange karrierer. Denne arbejdsorganisering var forankret i en række kollektive overenskomster, kraftigt understøttet af fagforeningernes magtfulde samfundsposition. Nu forekommer dette at være historie: "Med langt mindre organiserede karriereforløb er folk nu tvunget til at vende tilbage til markedet, hvor deres værdi bedømmes i forhold til forskellige stadier af deres arbejdsliv" (Boltanski & Chiapello 1999: 401). I og med at markedet bliver den primære organiseringskilde for individuel bedømmelse i arbejdslivet, indbydes der ikke til langsigtethed. Markedet kræver et selv, der bemestrer kortsigtetheden, et krav, som nutidens arbejdsklima derfor må honorere. Det klima opfattes ikke som obstruerende, men snarere som befordrende for tilvejebringelsen af fortløbende selvrealiseringsmuligheder og dermed som en garant for vedvarende ansættelsesbarhed. Faktisk er det ansættelsesbarheden, netværkslogikken står og falder med. Eftersom individerne er tvunget til at vende tilbage til markedet for at få deres værdi bedømt, må de også have noget at bringe med sig til markedet, ellers kan de ikke forblive ansættelsesbare, endsige aktive, og dermed heller ikke leve op til de normative krav, der stilles til den "store person".

Autentisk selvrealisering som garant for ansættelsesbarhed

En måde, eller måske den eneste måde, individet kan sikre sig sin ansættelsesbarhed på, er ved at investere sit autentiske selv i sin aktivitet. Som vi har set, er der et direkte link mellem den nye kapitalismes ånd, den artistiske kritik og referencen til autenticitet. Den artistiske kritiks fokus på dehumanisering, affortryllelse og annullering af individuelle forskelligheder er først og fremmest rettet imod tayloristiske og fordristiske organisationsmodeller, hvor muligheden for kvalitativ distinktion ikke stod i særlig høj kurs. Men i og med at kapitalismens nye ånd begynder at gennemsyre arbejdets organisationsformer, begynder den også at trænge ind på områder, der tidligere var uden for dens rækkevidde. Diskurser vedrørende humaniseringen af serviceopgaver, værdiledelse osv. bundfælder sig, ligesom human ressource management-bevægelsen for alvor begynder at få vind i sejlene.⁸ Den sociale indlejring af disse normative koder markerer en af de centrale transformationer fra ikke-kapital til kapital, eller til human-kapital, som Daniel Cohen kalder det (Cohen 1999:61). Hermed eksemplificeres en af de primære former for brændstof, som nutidens kapitalisme kører på: Investeringen af personlige værdier og emotioner i arbejdet. Autenticitet spiller en central rolle i den udvikling. Hvis individet skal tilpasse sig den projektorienterede cité, må det påvise, at det formår at realisere sit autentiske aktivitets selv. Men individet skal ikke alene være fleksibelt, mobilt, tilpasningsdygtigt osv., det skal *også* interessere andre, besidde de særlige træk, der gør det til noget *særligt* vis-a-vis den verden, det nu engang skal interagere med (Boltanski & Chiapello 1999:560). Individet bliver derfor tvunget til at være *nogen*, dvs. hæve sig op over massens epigon-karakter og dermed gøre sig selv unik og forskellig fra alle andre. Hvis det mislykkes, er vedkommende ikke til megen hjælp i de forskellige projektsituationer og derfor heller ikke til nogen nytte for projektmarkedet.

Uden at Boltanski & Chiapello selv forfølger den argumentationslinje, mener jeg, at der viser sig et tydeligt billede af individets autentiske selv som det konkurrencemæssige *brand* – som den personlige kapital – der skal fungere som portvagt for kontinuerligt projektarbejde. Princippet om, at autenticitet støtter individets personlige brand, bygger på ideen om autenticitet som den *ægte vare*. Kun gennem en autentisk fremtoning kommer det ægte selv frem, det selv der gør individet forskelligt fra andre. Denne opvisning i ægthed fremstår som helt essentiel for individets interaktion med andre. Det antages således, at eksempelvis noget så centralt som tillid opnås hurtigere ”og varer længere, når folk tror, at du er ægte og ikke tager en maske på for at skjule, hvad der virkelig foregår inden i dig” (McNally & Speak 2002:48). Denne ”læresætning” beskriver udmærket, hvad autentisk selvrealisering er, og hvad den skal borge for i den nye kapitalismes ånd. I den autentiske selvrealisering fremtræder først og fremmest det, som individet i virkeligheden er. I det perspektiv er autentisk selvrealisering altså stærkt singulær, eftersom det handler om at finde det selv frem, som i realiteten allerede er inde i en. Den

autenticitetsforståelse kender vi eksempelvis fra Dr. Phil. I hans optik er "det autentiske selv det *dig*, der kan findes i din absolutte kerne" (Dr. Phil i Guignon 2004:2). Det autentiske selv er dermed noget, som individet, via en kontinuerlig granskning af sig selv, har mulighed for (og er forpligtet til) at grave frem.⁹ Men samtidig med at autentisk selvrealisering opfattes som en selvforbedrende rejse i sig selv, bestemmer processen også, om individet opnår de tillidsfulde relationer, der er så centrale for projektarbejdets gnidningsfrie udførelse. Uden et engagement af et ægte autentisk brand-selv risikerer individet nemlig at stå uden for projekterne, hvorfor ansporingen af dette engagement bliver den nøgle, der åbner op for fornyet ansættelsebarhed.

For mig at se implicerer det, at autentisk selvrealisering nu opfattes som en kapitaliserbar handlingsform, som ikke alene individet, men også virksomhederne kan profitere af, hvis den bliver *dyrket* på den rigtige måde. Autentisk selvrealisering forstås derfor som en *bearbejdningsvenlig* ressource, der både optimerer de individuelle præstationscylindre og fungerer som katalysator for vedvarende økonomisk fremgang. Derfor er det muligt, ud fra et managementperspektiv, at begribe autenticitet som en produktionsfaktor. Således:

er det åbenlyst fra forskning og elementær logik, at autenticitet direkte forøger motivationen, den organisatoriske kapacitet og den økonomiske succes (Cloke & Goldsmith 2003:13).

Alt i alt fremstår autentisk selvrealisering som en win-win-situation: Alle tjener på det. Men nu må man imidlertid huske på, at autenticitetsdyrkelsen hovedsageligt er et spørgsmål om at skabe kongruens mellem individets personlige værdier og handlingsmønstre – og virksomhedernes behovsparametre. Hvis individet ikke er i stand til at presse sin autenticitet ind i virksomhedens akkumuleringskabelon, er vedkommende ikke til megen nytte. Vedkommende bedømmes derfor som rigid, ufleksibel og immobil og dermed som ude af stand til at leve op til de institutionaliserede krav om aktiv selvrealisering: vedkommende fremstår ikke som noget godt brand, dømmes som ikke-ansættelsesbar og får derfor prædikatet "den lille person". Set i det lys er tilbuddet om autentisk selvrealisering faktisk et tilbud, individet ikke kan afslå. Autentisk selvrealisering synes dermed at være blevet organiseret, som Axel Honneth udtrykker det. Den institutionaliserede forventning om autentisk selvrealisering er dermed grundfæstet i systemets sociale reproduktion, hvormed målet for denne selvrealiseringsform udelukkende er at sikre og understøtte systemets vedvarende legitimitet (Honneth 2005:54-55).

Hermed synes følgende antagelse ikke helt urimelig: Den normative fordring om at integrere sit autentiske selv i sin vedvarende aktivitet har antaget en form, hvor det drejer sig om at *producere* sit autentiske selv. I og med at denne praksis er blevet så tæt knyttet til kapitalismens retfærdigheds- og legitimitesprocesser, er autentisk selvrealisering blevet en produktivkraft – en

tjener for kapitalismens konstante videreudvikling. Denne praksis skal ingenlunde opfattes som en avantgardistisk *modus operandi*, men snarere forstås en som *modus vivendi* for stort set hele den sociale masse. Det forventes, at vi alle optimerer vores markedsværdi ved at kapitalisere vores eget autentiske *brand-selv*. Kun dermed lever vi op til forskrifterne for det normative aktivitets- og konkurrencekodeks, der hersker i den projektorienterede *cité*. Set i det perspektiv, er den projektorienterede *cit s* storhedsgrammatik nøglen til en forståelse af nutidens normative socialisationsnormer. Hvis individet ikke kan leve op til de normative fordringer, udelukkes vedkommende fra muligheden for at deltage i samfundets reproduktion.

Autentisk selvrealisering som blidt barbari

Det er hævet over enhver tvivl, at Boltanski & Chiapellos værk er helt nødvendig l sning for de sociologer, der interesserer sig for kapitalismens transformationsprocesser og for omfanget af dens samfundsmæssige inkorporering. I sammenligning med eksempelvis Richard Sennetts ellers glimrende analyser af den fleksible kapitalismes sociale og normative implikationer (se Sennett 1999 & 2005), fremstår Boltanski & Chiapellos bog som mere gedigen i sine historiske og empiriske analyser. Desuden kan bogen l ses som et ret s  provokerende dokument, der redegør for, hvordan den nye kapitalistiske ånd koordinerer den sociale handlen og dermed fungerer som integrationsinstans for den kollektive orden. Den kan med andre ord l ses som en ny socialteori. På trods af disse banebrydende indsigter, som deres værk byder på, forundres man alligevel over noget. I relation til denne artikel springer især et forhold i  jnene.¹⁰ Deres analyse af den nye kapitalistiske ånd formår ikke – i tilstr kelig grad – at se den som en ny sofistikeret herredømmestruktur. Det mener jeg kan gøres som følgende. Ser vi nemlig tilbage på de normative fordringer, som den nye kapitalismes ånd understøttes af, finder vi en lang perlerække af positivt ladede slagord, der ikke desto mindre formidles som imperativer: V r autonom, tilpasningsdygtig, fleksibel, mobil, social, tolerant, polyvalent osv., så du kan realisere dit autentiske *brand-selv* og dermed forbedre din ansættelsesbarhed. Denne række af fordringer fremstår altså ved første øjekast som en incitamentsstruktur, individet ikke kan have nogen seriøse indvendinger imod. Hvem har noget imod at agere guide i sine egne livsaktiviteter? Hvem kan have noget imod, at arbejdets organisationsstrukturer fokuserer på større autonomi og mulighed for autentisk selvrealisering? Hvem vil ikke gerne have kontrol over sin egen ansættelsesbarhed? Boltanski & Chiapello er i den henseende ganske vist selv inde på, at den nye kapitalismes ånd har genereret nye former for manipulation. Central hos dem står det faktum, at selvkontrol er blevet ophøjet til den højeste form for kontrol. Hermed mener de, at organisationer i den nye kapitalismes ånd i høj grad overlader til individet at føre (frivillig) kontrol med sin egen autenticitet, hvorved det – i den projektorienterede *cité* – i sig selv bliver en afgørende kontrolmekanisme

(Boltanski & Chiapello 2005:459). Set i det perspektiv bliver selvkontrollerende aktører nemlig frivilligt ansvarlige for kontrollen med, hvorvidt de nu er autentiske nok: Hvorvidt de både er tilstrækkeligt fleksible og særegne. Det skal der aflægges regnskab for, hvilket tvinger individet til i det hele taget at føre regnskab. Hermed ophører frivilligheden, og det manipulatoriske træder frem (Boltanski & Chiapello 2005:460).

En anden, og måske mere tankevækkende, herredømmestruktur kan fremanalyseres. Som jeg har været inde på, indebærer realiseringen af føromtalte normative fordringer nemlig også, at selvet bliver en kapitaliseret enhed, som kapitalismens nye ånd suger næring af. Det konstant at skulle være på toppen af sin ydeevne for at leve op til den nye kapitalismes fordringer presser individets mentale kapaciteter uhørt hårdt. Denne dialektik er, hvad Jean-Pierre Le Goff kalder for "det blide barbari" (Le Goff 1999).¹¹ Blidt, fordi de knæsatte normative fordringer er umiddelbart indbydende. Barbari, fordi de baner vejen for hidtil usete manipulations- og undertrykkelsesformer.

Ifølge Le Goff danner de ovennævnte slagord legitimitetsrammen for det blide barbari (Le Goff 1999:84). Problemet er, at disse fordringer formidles med en så overbevisende ensidighed, at deres budskab bliver forblindende. Hvad betyder det? Ifølge Le Goff har det den konsekvens, at den diskurs, der lægges til grund for de normative fordringer, bliver så utydelig og underlødigt defineret, at den ikke udstikker nogen tydelige retningslinjer for efterlevelse. Den er snarere så tåget, at individet heller ikke kan få øje på nogen sikker destination for enden af selvrealiseringstunnelen (Le Goff 1999:71). Og det er jo præcis det, som kapitalismens nye ånd plæderer for, og det, som gør kapitalismen så spændende: Usikkerhed i stedet for sikkerhed og frakobling i stedet for tilkobling – ellers kan selvet ikke realisere sin autenticitet ordentligt. Den permanente omstilling, den konstante nedrivning af faste strukturer og den evindelige ledelse af selvets egen foranderlighed fastsættes som emancipations- og frihedsfremmende. Nogenlunde samme pointe fremsætter Anders Raastrup Kristensen i sin bog om *Det Grænseløse Arbejdsliv* (Kristensen 2011). Heri fører han en grundig diskussion af nogle af de udfordringer, som selvledende medarbejdere står over for i dag. Eksempelvis fremsætter han den pointe, at nutidens selvrealiserende medarbejder leder sig selv med det for øje ikke at skulle indgå i fasttømrede arbejdsrelationer, men derimod i "forhold til sin kapacitet til at kunne udvikle sig" (Kristensen 2011:148). For den type medarbejder er fastdefinerede arbejdsopgaver således uønskværdige, da de netop opfattes som på forhånd rigide og defineret uden mulighed for, at den enkelte kan udvikle sig med opgaven og dermed sætte sit autentiske aftryk på dem (Kristensen 2011:148). Ethvert fravær af fleksibilitet er med andre ord afviklende frem for udviklende.

Le Goff forholder sig yderst kritisk til dette "udviklingstyranni". Han mener, at de normative fordringer er blevet instrumentaliseret i en sådan grad, at de nu hovedsagelig tjener kapitalismens igangværende moderniseringspro-

ces. I lighed med Boltanski & Chiapello mener han altså, at den tidligere så kapitalismekritiske semantik nu har tilpasset sig kapitalismens rationalitet.¹² På den måde tilpasses individets autentiske selvrealiseringsudfoldelse de sfærer, hvor kapitalismen kan kapitalisere selvet. Strenge præstationskodekser står derfor side om side med løst definerede normative fordringer, som individet er tvunget til at efterleve (Le Goff 1999:21).

Da efterlevelse af de normative fordringer er et institutionaliseret krav, som nutidens arbejdsorganisering ikke kunne klare sig foruden, fremstår fordringerne også som stærkt ensidige. Vi får alle sammen besked på at sende vores indre autenticitetsastronaut op, så vi kan flyve med på de fleksible fordringsvinde. På den måde danner autenticitetsfordringerne rammen om en ny herredømmestruktur, hvor selvet ikke alene skoles til at skabe økonomisk værdi – det skal også skabe økonomisk merværdi. For at kunne det må individet underkaste sig strenge regimer, der opfattes som selvrealiseringsbefordrende. Mere præcist betyder det, at individet uafbrudt må gøre sig parat til at blive forandret. I den forbindelse taler Le Goff om, at nutidens *coaching managers* – som jo i Boltanski & Chiapellos forstand skal forestå den kapitalistiske ånds fairnessdimension – figurerer som "sjælens ingeniører", der skal forme individets inderste, så den kan tilpasses evigt omskiftelige succeskriterier (Le Goff 1999:19-20). Nøgleordet for den proces er, at individet underlægges uafslædig evaluering og eksamination af sine indre præstationskompetencer. På samme måde aflæses individets indre konkurrenceparametre konstant, så man kan måle, om individets psyke er tunet til og kalibreret med den nye ånds normative fordringskatalog. Således reduceres autonomien til en autentisk selvrealisering, som kapitalismens nye ånd promoverer til en skin-autonomi: Individet er ikke frit til autentisk selvrealisering, men dømt til en aktiv sådan.

Den nye kapitalismes skyggesider

Jeg har i analysen vist, hvordan samtidens forståelse af autentisk selvrealisering bliver fyldt med indhold i og med opkomsten af den nye kapitalismes ånd. I artiklen har jeg tilvejebragt en forståelse for, at denne begrebslige påfyldning langtfra viser sig at være uproblematisk. Selvfølgelig skaber den muligheder og er spændende og inciterende, og derfor har de normative fordringer også kunnet knæsette sig uden store sværds slag. Ligesom begrebet fællesskab har en unik glød over sig (Bauman 2001), så har begreberne, der fylder autentisk selvrealisering med indhold, det tilsyneladende også. I vores tid forekommer det derfor nærmest fremskridtsfjendsk at være kritisk over for fordringen om vedvarende fleksibilitet, mobilitet, omstillingsparathed osv. Men som analysen påpeger, så er disse begreber også indskrænkende, manipulerende, diffuse og snævert ensidige. De er blevet stadig mere besværligt at realisere, eftersom de er svært identificerbare og minimalt superviserede. Så selvom de måske fremstår som semantisk tydelige, er deres efterlevelsesejve blevet sløret. En af artiklens centrale indsigter er derfor, at de er udtryk for

et blidt barbari. Og det blide barbari er psykisk anmassende. Den autentiske selvrealisering påbyder nemlig, at individets mentale kapaciteter presses til det yderste. Det psykiske – individets inderste – er i høj grad kommet i centrum af den reproduktionslogik, der kendetegner kapitalismens nye ånd. Det manifesterer sig ved, at det autentiske selv er blevet en nødvendig produktivkraft for den nye kapitalismes ånds overlevelse. Overordnet set er optimerede mentale kompetencer derfor helt centrale i den nye kapitalismes ånd, idet individet ikke kan realisere samtidens normative fordringer uden dem. En manglende efterlevelse er lig med definitionen på den "lille person", hvorfor samtidens individer, hvis de vil lege med på de "store personers" legeplads, forventes at kunne modellere og omforme deres psyke. Dette tryk på individets mentale kompetencer afføder naturligvis en lang række reaktioner.

Det er Boltanski & Chiapello ikke uvidende om. De ved, at visse lidelsesformer er denne normative socialisations ledsager. Ved at benytte sig af Durkheims anomibegreb¹³ som diagnostisk markør beskriver Boltanski & Chiapello, hvordan nutidens individer synes at finde det sværere og sværere at påvirke deres umiddelbare livssituation og dermed stadig mere vanskeligt at se fremtiden som et sikkert hjemsted (Boltanski & Chiapello 1999:506). Uden sikkerhed i et samfund karakteriseret ved foranderlige forhold bliver koloniseringen af fremtiden (Giddens 1996:106) altså prekær. Når autentisk selvrealisering udråbes til samfundsmæssig kardinalværdi, bliver dens manglende implementering så meget desto mere vital. Argumentet er, at uden kontinuerlig projektinddragelse, så mister individet fremdrift i den projektorienterede cité. Det er ikke alene samfundsmæssigt utilfredsstillende, men anfægter også individets selvværdsfølelse. Den manglende viderebeskæftigelse sætter sig som en personlig fiasko, hvor individet føler, at det ikke har formået at opfylde de normative fordringer. Styrkes forudsætningerne for den nedadgående spiral, risikerer individet endvidere social isolation, og dermed forsvinder fremtidens emancipatoriske horisont endnu mere af syne.

Som nutidens konkrete anomiiindikatorer nævner Boltanski & Chiapello selvmordsratens fluktuation. Ikke mindst dens opadgående vækstkurve blandt unge menneske kan efter deres opfattelse læses som en reaktion på den projektorienterede cités uigennemsigthed og usikkerhedsskabende karakter. Men de påpeger også den massive depressionsrate som en tydelig anomiiindikator, ligesom de nævner den franske sociolog Alain Ehrenberg (Ehrenberg 2010) som den forfatter, der tydeligst har gjort opmærksom på dette analytiske sammenfald (Boltanski & Chiapello 1999:508). Men de følger ikke op på dette spor. Desværre. Deres analyse glimrer faktisk ved fraværet af en substantiel kritik af den nye kapitalistiske ånds skyggesider. Men sporet er vigtigt at forfølge yderligere. Her kunne man med fordel fokusere på, hvordan forankringen af en række sociale patologier kan analyseres i lyset af den beskrevne udvikling. I den sammenhæng tænker jeg ikke mindst på, hvordan sammenfaldet mellem nutidens fordring om autentisk selvrealisering og

depression kunne analyseres yderligere (Petersen 2011). Dette spor kan jeg imidlertid ikke forfølge her.

Noter

1. Artiklen er en revideret udgave af et kapitel i Petersen (2007).
2. Oversættelser fra henholdsvis fransk og engelsk, som ikke findes i en officiel dansk udgave, er forfatterens.
3. Denne begrebsafklaring er foretaget med den metodologiske reservation in mente, at det foreliggende bud ikke påstår at kunne indfange samtlige af begrebets konnotationer. Autenticitetsbegrebet er et grumset begreb med mange afskygninger.
4. Valget af managementlitteratur som metodologisk vejviser er blevet kraftigt kritiseret af Jean Gadrey (2001). Gadrey bemærker bl.a., at de managementtekster, som Boltanski & Chiappelo benytter sig af, nok fungerer som moralsk ledetråd for de øvre lag i arbejdshierarkiet (cheferne, lederne, de forskellige managers osv.), men næppe kan antages at have samme normative, mobiliserende funktion for "manden på gulvet" (Gadrey 2001:397). Dersom vi i lighed med Sennett (2005) påpeger, at de normative fordringers transformationsproces ofte følger en top-down logik, hvor 'budskabet' forankrer sig successivt i den kollektive bevidsthed, fremtræder managementteksterne imidlertid i et andet lys. Så fungerer de netop som pejlemærker for, hvilke normative fordringer individet forventes at kunne internalisere og realisere.
5. Denne terminologi stammer oprindeligt fra Éve Chiappellos bog *Artistes versus managers* (1998).
6. Det betyder imidlertid ikke, at tayloristiske eller fordristiske organisationsformer er forsvundet. Enhver organisationssociolog ville kunne fortælle det modsatte.
7. Den terminologi, Boltanski & Chiappelo benytter om nyere managementlitteratur.
8. I øjeblikket er det således, hvilket enhver managementguru vil kunne skrive under på, at kommerciel og personlig succes er afhængig af håndteringen af de menneskelige ressourcer.
9. Som Guignon (2004:3) gør opmærksom på, gennemsyres nutidens selvhjælpsbøger og managementlitteratur af denne autenticitetsforståelse. På den måde afviger forståelsen fra de opfordringer, fordringer og forventninger, som individet blev bombarderet med i 1950'erne. Her drejede det sig om, hvordan individet kunne blive en anden person ved at træde ud af sig selv og derved finde frem til et bedre selv. I øjeblikket skal vejen mod det bedre selv altså findes i individet selv.
10. En anden undren er deres udtrykkelige intention om at bedrive en deskriptiv sociologi om kritik snarere end en kritisk sociologi, og at de dermed ønsker at fritage sociologien for dens mulige rolle som normativ "bedømmelsesinstans" og i stedet overlade dette hverv til samfundets medlemmer. Spørgsmålet er, om dette ikke kan indebære, at deres kritik risikerer at blive reduceret til en hjælpemekanisme, der blot smører de kapitalistiske tandhjul endnu mere effektivt. Kan deres kritik – i lighed med den artistiske kritik – så ikke reduceres til en for kapitalismen funktionel delenhed, der agerer produktivkraft for dens fortsatte udvikling? Sætter deres kritik kapitalismens grundlæggende legitimitet under pres, eller risikerer den snarere at fortætte det spind, som kapitalismens dominansforhold væves af? Den diskussion har Luc Boltanski selv rejst i *De la critique. Précis de sociologie de l'émancipation* (2009). Den diskussion kan jeg imidlertid ikke komme mere ind på her.
11. Le Goff og Boltanski & Chiappelo har ingen referencer til hinanden, og de tager derfor ikke direkte udgangspunkt i hinandens værker. Inddragelsen af Le Goff i analysen beror altså på, at jeg mener, han kan gøre nogle væsentlige pointer mere prægnante.
12. I stedet for kapitalisme benytter Le Goff begrebet økonomisk liberalisme (Le Goff 1999:10). Ud over den terminologiske forskel ser jeg ikke nogen indholdsmæssig forskel i begreberne.
13. Her synes det på sin plads at diskutere anvendelsen af anomibegrebet. Sædvanligvis betyder anomi (i Durkheims forstand) et fravær af normer og dermed et fravær af de livsmarkører, der gelejder folk gennem tilværelsen. I denne sammenhæng anvendes anomibegrebet imidlertid til at

betegne en tilstand, hvor det bliver sværere og sværere at efterleve normerne, da deres indhold-fortegnelse efterhånden er så grumset og utydelig, at normerne i stadig højere grad fremstår som lufkasteller snarere end som håndgribelige retningsvisere. Set i det perspektiv er anomi altså et udtryk for uklare, forvirrende og endda indbyrdes modstridende normer, i hvert fald hvad deres efterlevelse angår.

Litteratur

- Bauman, Zygmunt 2001: *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Boltanski, Luc 2002: "The left after may 1968 and the longing for total revolution". *Thesis Eleven*, No. 69:1-20.
- Boltanski, Luc 2009: *De la critique. Précis de sociologie de l'émancipation*. Paris: Gallimard, NRF Essais.
- Boltanski, Luc & Ève Chiapello 1999: *Le Nouvel Esprit du Capitalisme*. Paris: Gallimard, NRF Essais.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Ève 2002: "The New Spirit of Capitalism". Paper presented at the Conference of Europeanists, March 14-16, Chicago.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Ève 2005 [1999]: *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso Books.
- Boltanski, Luc & Thevenot, Laurant 1991: *De la Justification*. Paris: Gallimard.
- Bovbjerg, Kirsten Marie 2005: "Selvrealisering i arbejdslivet", i Svend Brinkmann & Cecilie Eriksen (red.): *Selvrealisering. Kritiske diskussioner af en grænseløs kultur*. Århus: Klim.
- Budgen, Sebastian 2000: "A New Spirit of Capitalism". *New Left Review* Nr. 1:149-156.
- Carleheden, Mikael 2006: "The Transformation of our Conduct of Life. One aspect of Three Epochs of Western Modernity". *Distinktion. Scandinavian Journal of Social Theory*, Vol. 13:55-75.
- Chiapello, Ève 1999: *Artistes versus managers*. Métalié: Leçon de choses.
- Chiapello, Ève 2003: "Reconciling the two Principal Meanings of the Notion of Ideology. The Example of the Concept of the 'Spirit of Capitalism'". *European Journal of Social Theory*, No. 6(2):155-171.
- Chiapello, Ève & Fairclough, Norman 2002: "Understanding the new management ideology: A transdisciplinary contribution from critical discourse analysis and new sociology of capitalism". *Discourse & Society*, Vol. 13(2):185-208.
- Cloke, Kenneth & Goldsmith, Joan 2003: *The Art of Waking People Up. Cultivating Awareness and Authenticity at Work*. New York: Jossey Bass.
- Cohen, Daniel 1999: *Nos Temps Modernes*. Paris: Flammarion.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix 1988[1980]: *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone Press.
- Dumont, Louis 1983: *Essais sur l'individualisme. Une perspective anthropologique sur l'idéologie moderne*. Paris: Editions de Seuil.
- Ehrenberg, Alain 2010 [1998]: *Det udmattede selv. Depression og samfund*. København: Informations Forlag.
- Erickson, Rebecca J. 1995: "The Importance of Authenticity for Self and Society". *Symbolic Interaction*, 18(2):121-144.

- Gadrey, Jean 2001: "Nouvel esprit du capitalisme et idéologie néo-libérale". *Sociologie du travail*, 43:389-421.
- Giddens, Anthony 1996 [1991]: *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goff, J. P. Le 1999: *La barbarie douce. La modernisation aveugle des entreprises et de l'école*. Paris: Éditions La Découverte.
- Guignon, Charles 2004: *On Being Authentic*. London: Routledge.
- Honneth, Axel 2005: "Organiseret selvrealisering. Individualiseringens paradokser" i Marie Østergaard & Rasmus Willig (red.): *Sociale patologier*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, C. V. 2002: *Fraklip fra det fjerne*. Colombia Records.
- Kristensen, Anders Raastrup 2011: *Det Grænseløse Arbejdsliv. At lede selvledende medarbejdere*. København: Gyldendal Business.
- Lamla, Jörn 2009: "Consuming Authenticity: A paradoxical dynamic in contemporary capitalism". I: P. Vannini & J. P. Williams (red.): *Authenticity in Culture, Self, and Society*. London: Ashgate.
- Lasch, Christopher 1979: *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: Norton.
- Le Goff, J. P. 1999: *La barbarie douce. La modernisation aveugle des entreprises et de l'école*. Paris: Éditions La Découverte.
- Leinberger, Paul & Tucker, Bruce 1991: *The New Individualists: The generation after the organisation man*. New York: Harper Collins Publishers.
- Löwy, Michael 2002: "The revolutionary romanticism of May 1968". *Thesis Eleven*, No. 68:95-100.
- McNally, David & Speak, Karl D. 2002: *Be your own brand. A breakthrough formula for standing out from the crowd*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Petersen, Anders 2007: *Depression – vor tidsalders vrangside*. Örebro: Örebro Studies of Sociology.
- Petersen, Anders 2011: "Authentic Self-realisation and Depression". *International Sociology*, Vol. 26 (1):5-24.
- Sennett, Richard 1999 [1998]: *Det fleksible menneske – eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Højbjerg: Forlaget Hovedland.
- Sennett, Richard 2005: *The Culture of the New Capitalism*. New Haven: Yale University Press.
- Taylor, Charles 2002 [1991]: *Modernitetens ubehag – autenticitetens etik*. Århus: Philosophia.